

A KOLOZSMONOSTORI APÁTSÁGI ZÁRDA, MINT ÜLDÖZÖTTEK MENHELYE.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

A második szintén rendkívül fontos *kézirat* lett volna a rend *Domus Historia* című kézirata, de a miről csak annyi van 1702. december haváról a legelső *Napló*-könyvbe (Diarium) beigtatva, hogy bekötéseért a Rector 1 for. 80 drt fizetett. Ez a kézirat létezését igazolja, de a mi akkor csak bekötött könyv volt s tartalmat később kapott. Én ezelőtt 20 évvel az egyetemi könyvtárban láttam s belőle *Kolozsvár Története* című művemhez megjegyzéseket tettem. Hogy került ide? nem tudom, ha csak nem a Hevenessy-gyűjteménnyel.

Harmadik fontos *kézirat* ama *Napló*,¹⁾ mely a rend kiadásait 1701. jun. 1-től 1723-ig terjedő időszak alatt foglalja magában. Ez jelöli meg azon időpontot, a mikor történetök új korszakba ér, s a *Domus Historia* című s más jegyző- és gazdasági rectori könyvekkel — a miket 1772-ben történt feloszlattatásukig vittek s a mik megismertetnek úgy az uradalom és ahoz tartozó jószágok kiterjedésével, mint azok gazdasági kezelése és igazgatása rendszerével. Kiténik azokból: hogy az uradalom főigazgatója volt a Collegium főnöke, a Rector, a — jószágokat — falukat külön igazgatták gazdasági felügyelők (*Provisor*), a kik mellé volt adva majoros és majorosné, némely faluban udvarbíró, a szükséges cselédség: béresek, inasok, kocsisok, lovász, csikó kocsis; mindeütt voltak csorda- és erdő-pásztorok, mezőkerülők, a szőlővel

¹⁾ DIARIUM EXPOSITURUM RESIDENTIÆ CLAUDIOPOLITANÆ SOCIETATIS IESU. 1-a Januarii Anno Dmni 1701.

Terjed 1723-ig bezárólag.

bíró falukban vinczellérek, korcsmárosok, mézsáros; K.-Monostoron volt serfőző-ház és pálinka-főző, papir-malom, lisztelő és ványoló malom, téglá és cserépvető csűr; az udvar rendelkezésére állottak a mestercemberek: szabó, szappanos, szűcs, kerekes mester, kádár, kovács, asztalos, timár, téglavető, csizmadia, fazekas, viaszkészítő, sütő, gyertyamártó, czondra készítő (a *Napló* írója *Czondrarius-nak* nevezi konyhai latinsággal). Ezek az udvar részére, a mi nekik meghagyatott, tartoztak elkészíteni; volt az udvarban szakács, szakácsinas (kukta), tűzcsináló, ajtón álló, kertész s. a. t. A gazdaságot vezette a közvetlen felügyelő (*Provisor*), de irányt adott annak és ellenőrizte a Rector; annak beleegyezése szerint állapítottak meg a külön gazdasági ágak: gabna- és bortermesztés, tehén-, ló- és juhgazdaság, téglavetés, pálinka- és serfőzés, ez és borárulás, a jobbágyok, zsellérek, taxalisták és uzsorások dolgoztatása. Ő fogadta fel az összes jószágokban szükséges felügyelőket és más szegődötteket, ő iratott számukra a viszonyokhoz illő szerződéseket (*Conventio*).

Az iskolák fentartása s a tanulók és tanítás ügye, tanárok kineveztetése, élelmezés, fegyelem s. a. t. úgyszintén az akadémiái templom s abban az isteni tisztelet a Rector gondoskodása alá tartozott; az iskolákba tankönyveket, papirt sat. ő adott; felfogadta a templom karnagyát, a zenészeket, orgonistát, intézkedett az éneklő deákok és szolgáló gyermekek megjutalmazása iránt. S a mindezekről vitt *Napló* s más jegyzőkönyvek azzal összhangban léte iránt ő volt felelős. E könyvek változatos tartalma egyfelől rámutat a jezsuita rend vallásos működése irányára és szellemére, tájékoz az iránt: mennyi volt számuk? világot vet belső életükre, ház- és asztaltartásukra; más felől ez irások hű képet adnak arról: mint kezelte e hatalmas szerzet terjedelmes birtokait az egyház javára s rendjük állásának megszilárdítására, minő úton és eszközökkel jutott ama nagy vagyonhoz, a mit felosztatásakor maga után hagyott?!

Mint a történelem érdekes tanúsága s megfejtett talány fog az minden gondolkozó előtt feltűnni, hogy a rendeltetésénél fogva oktatással és neveléssel foglalkozó jezsuita rend főnökei, egyenes feladatuk mellett, ekkora kiterjedésű uradalmat is igazgatni s haszonnal kezelni birtak.

E *Napló* 31 külön rovatczíme alá osztotta be az időleges Rector saját igazgatói és gazdasági összes teendőit,¹⁾ s az egy vagy más rovatba tartozó kiadást évről-évre egymás után írta be úgy, hogy minden év bejegyzésében némi képe van annak, a mi oda tartozó történt, illesse bár az iskolák, könyvtár, alamizsna, serfőző ügyét vagy mást. Ezek közül nem egynek több tekintetnél fogva van különös történelmi becse: *először* a kezelés egészen eredeti módjáért, a minő sehol sem látható. Más gazdaságokban és háztartásoknál jószágfelügyelő, tisztartó, számtartó, kasznár stb. külön gazdasági naplót és j.-könyvet visz, abba jegyzi be valamennyi bevételét, kiadását. Itt minden e *Napló*-ba megy be; *másodszor* becsesek ezek azért, mert e költségföljegyzés és számbantartás módját és rendszerét a későbbi Rectorok is többnyire követvén: a kiadási czímek és a kiadás mérve, a számok és tények könnyebben áttekinthetők; *harmadszor*, mert a jezsuita rend belső élete és külmunkássága legjellemzőbb oldalaival ismertetnek meg.

Néhány rovat történeti becsű részleteit megismertetem —

Először is az *alamizsna* (ELEMOSYNA) rovat érdekesb följegyzéseit:

1708. májusban özvegy asszonyoknak	— for. 36	dr.
» júliusban egy meghalt szegénynek eltemetésére	— » 32	»
» szeptemberben egy átállottnak (Convertita)	1 » 20	»
1709. jun. egy meghalt szegény nőnek koporsóra	— » 40	»
1711. okt. különböző szegényeknek	1 » 53	»
1712. aug. egy mesterség tanulás végett utazó katólikusnak	2 » 69	»
» aug. egy fogoly váltságára	7 » —	»
1713. jan. foglyoknak	23 » —	»
1714. febr. átállott (Convertita) szegényeknek	1 » 20	»

¹⁾ E rovatczímek a következők:

AROMATA	HORTUS ET HORTENSIA	PRAEDIUM
BIBLIOTHECA	INFIRMARIA	SARTATECTA
BRAXATORIA	LACTICINIA	SCHOLAE
CANDELAE	LEGUMINA	STABULUM
CARNES	LITES	SUPELLEX
CELLARIA	LOTIO	VARIA
CONTRIBUTIO	MUTUUM	VESTIARIUM
DEBITA SOLUTA	MOLA	VIATICA
ELEMOSYNA	PANIS	VIATICA REFUNDENDA
FAMILIA	PISCATURA	VINUM.
HONORARIA		

1714. jul. egy átállott tisztességes állású kálvinistának	6 for. 44 drt.
» » kolduló barátnak	— » 84 »
» aug. árváknak	— » 20 »
» sept. külföldön bujdosott s hazájába visszavértnek	1 » 20 »
1715. aug. egy szegény nemes asszonynek	1 » 11 »
1720. sept. kenyérben a szegényeknek	— » 9 »
» » húsban »	— » 2 »
» » a szombatnapokon éneklő deákoknak	4 » — »
1727. jul. a Szent-Föld számára	6 » — »
1742. okt. az enyedi minoritáknak	2 » 4 »
» » a thordai Ferencz-rendieknek épületjökhez mészre	13 » 92 »
» » ismét a Minorita- és Ferencz-rendieknek szükségéhez mért alamizsnát.	

Tiszteletdíj (HONORARIA) czímen följegyzett kiadások :

1702. januárban a német katonáknak borraalót	1 for. 50 drt.
» » máskor ismét	4 » 80 »
» » az ezred zenekarának	5 » — »
» febr. a medvét tánczoltató lengyeleknek	— » 34 »
» okt. a ki a Kómál hegyén egy atya által a keresztfelállítását intézte	2 » 10 »
1706. jun. a Kolozsvárról eltávozott Kapi atyának	40 » — »
1709. decz. a tanároknak Sz.-Miklós ünnepén	1 » 20 »
1710. sept. a bécsi udvari előadónak, hogy a kath. ügynek megnyerjék, a tartományfőnök engedélyével	258 » — »
1712. jun. a berethalmi lutheránus püspöknél, mikor a census Cathedralicust elhozták	13 » 60 »
1713. ápr. ugyan ily alkalommal Berethalomban a hamisan nevezett lutheranus püspök (Pseudo Episcopus) szolgálának	— » 30 »
1727. sept. a templomi szószéket megaranyozónak	84 » — »
1729. » P. Superiorinak őszi ajándékul	6 » — »
1742. — P. Reigni Rectornak őszi ajándékul	12 » — »
» okt. P. Breckenfeldnek nevenapjára	2 » — »

Iskola (SCHOLA) czímen följegyzett kiadások :

1701. márcziusban a kis iskola világi mesterének (<i>Magister Secularis</i>)	5 for. 10 drt.
» jul. ugyanannak (<i>Parvistarum Seculari</i>)	14 » 28 »
1702. márcz. a kis iskola mesterének (<i>Magistro parvatarum Scholae</i>)	12 » — »

1702. májusban színjátszó helynek (Theatrum) való gerendáért	1 for.	20 drt.
A Comoedia előadásához zsinorra (<i>Chorda</i>)	— »	34 »
» jun. ismét gerendára	1 »	20 »
» » a Comoedia számára a festőnek (<i>Pictor</i>)	12 »	33 »
» » a Comoediában a Rhetorica mesterének	39 »	93 »
» » szegért a Comoediához	2 »	60 »
» » gerendáért ismét	1 »	20 »
» » a szabónak a Comoediához való öltözékek megigazításáért	— »	78 »
1705. jul. a következő Comoedia előadásra előre	12 »	— »
1712. » <i>Auditorium</i> és <i>Theatrum</i> készítésére az ácsoknak	45 »	48 »
» aug. a szinpad festőnek	36 »	— »
» » a kik a szinpad homlokzatát kifestették	42 »	68 »
1714. jan. a Comoediához szükséges fonalakért a szabónak	— »	28 »
» » ruhákért ugyanannak	2 »	8 »

Ez adatok igazolják, hogy a jezsuiták Collegiumában az ifjuság iskolni szindarabokat rendszeren adott elé, melyeken külső hallgatók is részt vettek, s így ők a nemzeti színészet útját már a múlt század elején egyengették.

Utravaló (VIATICUM) czímen ily kiadások vannak följegyezve:

1702. tanulóknak utiköltségre	2 for.	75 drt.
» egynek, a ki a P. Superiorral járt	— »	68 »
» egynek, a ki a P. Provincialissal járt	22 »	45 »

1701--1716-ig missiói czélokért jezsuitáknak különböző összegek adattak. Ezek voltak: P. Szunyog, Székely, Endes, Bajmoezi, Klaminger, Kapi, Huebmann, Absengar, Keeskés, Palugyai és György frater.

Bor (VINUM) czímen egy pár kiadás érdemel figyelmet:

1702. augusztusban egy átállott (<i>Convertita</i>) Arianusnak adott zilahi borért	47 for.	18 drt.
Bor illetményén feljül	14 »	8 »
» okt. ugyanannak hátralevő bor illetményében	13 »	39 »

Ez időben vásárolt borok közt előfordul a tokaji is, vett t. i. a Rector két vedres átalagot 24 forinton.

A *tiszteletdíj* és *bor* czímen tett kiadások két tényt igazolnak, *egyik*: hogy a jezsuiták a legmagasb köröket is meg tudták nyerni érdekeiknek, *másik*: hogy a katonaságot ajándékkal és előzékeny bánással birták arra, hogy irányukban szintén előzékenyck s szolgálatra készek legyenek.

Legfontosabbak azonban tanúságaikért a könyvtár (BIBLIOTHECA)
címen tett kiadások:

1701. márcziusban vett a Rector 4 könyvet	1 for. 66 drt.
» nov. többeket	10 » 80 »
» » Dictionariumot	2 » 34 »
» » könyvkötésért fizetett	4 » 78 »
» » számadási könyvért a könyvkötőnek	— » 34 »
1702. febr. 6 példány kalendáriumért	— » 68 »
» ápr. a katolikusok kettős Directoriuma kinyo- matásáért (<i>Decreta pro Religione Catholica</i>)	5 » 44 »
» májusban bibliát vett	2 » 84 »
» aug. Pennalosa című könyvért	1 » 36 »
» sept. a múlt évben vett különböző könyvekért	18 » — »
» okt. kinyomatott rendszabályok bekötéséért	1 » 80 »
1703. — 3 humanisticus könyvért	1 » 2 »
1704. okt. egy idevalótól vett könyvekért	6 » 64 »
1705. májusban egy historiai könyvért	— » 64 »
» jul. Carthagera címűért	— » 60 »
1706. jun. a katonáktól vett különböző könyvekért	8 » 40 »
» jul. két törvényes és több más könyvért	2 » 40 »
» okt. P. Rodericius könyve bekötéséért	1 » 92 »
1707. febr. két eretnek könyvért	1 » 20 »
» P. Osorius prédikációiért, melyek neve <i>Sylva</i>	— » 90 »
» jul. Liber in Vitas Patrum című könyvért	2 » 40 »
» okt. Opera Gregorii Nazianzeni	1 » 20 »
» » Bibliotheca című könyvért	1 » 20 »
1708. febr. Chronologia Sacra címűért	— » 16 »
» márcz. egy historiai könyvért	— » 80 »
» In Tomum Bellarmini de Sanctis	— » 64 »
» ápr. ismét más historiai könyvért	— » 32 »
» Egy orvosi könyvért	— » 32 »
» májusban egy cosmographiai könyvért, melyben minden ország színesen van lefestve	13 » — »
» Cassiodorus könyve: De Amicitia	— » 16 »
» sept. P. P. könyvbekötéséért	1 » 20 »
1709. ápr. Matteoli Herbariumaért	4 » — »
» jun. Horologium Principum	2 » 40 »
» okt. egy bibliáért	6 » — »
» nov. Pázmán Péter KALAUZA-ért	— » 60 »
» » » » Concordantiájáért	2 » 32 »
1710. ápr. Le Plan című könyvért	28 » 80 »
» » Liber P. Parselt kötéssel együtt	22 » 8 »
» jul. Jus Canonicum	7 » 20 »
1711. — Emmanuel könyveit az ifjuságnak	16 » 26 »

1711. aug. 6 ABC-és könyvért	1 for. 80 drt.
» Dictionarium Latino-Ungaricum	6 » — »
» okt. Historia Patavii	1 » 80 »
1712. jan. 8 magyar kalendáriumért	1 » 20 »
» Az elhalt P. Endes könyveier	10 » 80 »
» jul. gr. Petki könyve kinyomatásáért	18 » 90 »
1717. májusban különböző könyvekért	144 » — »
» decz. ismét	60 » — »
1719. aug. P. Páki könyveier	10 » 86 »
» — P. Gyalogi thesiseier	5 » 40 »
1723. nov. In Opera Hogneri, Jahoda, Engelgrave, Haimhursti, Kraus, Bourdelom	60 » 70 »
» Munuscula Catechetica	20 » 40 »
» decz. egy Breviarium	12 » — »
» » Munuscula	19 » — »
1736. februárban Le Hay: Bibliotheca czimű könyvért P. Faschingtól	58 » — »

Az 1749—1752-ik évi „Napló“ BIBLIOTHECA rovatában a következő könyvvételek fordulnak elő:

Gravenson műve 4 kötetéért	8 for. 54 drt.
A Provincia névsora 22 példányáért	3 » 40 »
Két Vade Mecum példányért	— » 98 »
Flores Latinitatis	1 » — »
Idea Juridica	— » 42 »
Martyrologium Novum Romanum	2 » 51 »
Dissertationes Theologicae P. Andreae Adami	1 » 9 »
Praxis Orthodoxa fidei Christianae	3 » 36 »
Geographia Universalis cum Historia Wolffii aliorum- que Authorum in 42 Tomulis	24 » 10 »

A jezsuita rend 22 év alatt vett 74 darab könyvet, 10 könyvjúteményt, 600 forintot és 8 dron. Eladás kettő van följegyezve későbbi évekről, t. i. 1727-ről, midőn a Rector a régi Collegium eladott könyveier 1 frt 44 drt tesz bevételbe. Mik voltak azok? s miért adattak el? Kétségkívül elkallódottság vagy érték vesztett állapot volt oka. 1737. apr. Szegedi eladott könyveiből vett be a Rector 19 m. frtot. Ennek eladási oka sincs följegyezve.

A *Napló*-k e része némely történeti tényeket megállapít, másokat megerősít. Egy-két fontosabbat megemlítek. *Első* a jezsuita rend elismert tudányszeretete. A ki ennyit áldoz könyvre, megvásárolva a leghíresebb tudósok drága könyveit, az szereti a tudományt, becsüli az író tudósokat s lényegesen előmoz-

dítja az ország és nemzet művelődését. *Második*, hogy az elhalt rend-tagok könyveit a szerzet megvásárolta. *Harmadik*, hogy másoktól is egész könyvtárakat vett, s elzülléstől és pusztulástól megmentett. *Negyedik*, hogy eretnekek könyveit is szerezte meg, a mi elfogulatlanságra mutat. Végre concret adatokkal van igazolva, hogy háboru alkalmával a katonaság feldulta az iskolákat, s könyvtárait kirabolván, másoknak adta el.

Az 1727—1743-ig terjedő *Bevételi Napló* (Diarium Acceptorum) ¹⁾ eltér az előbbiektől abban, hogy csak néhány rovata

¹⁾ Ez a *második Napló*. Szükségesnek látom a *lelet* összes Naplót és j.-könyveit e helyen az olvasóval megismertetni, hogy az anyag áttekinthetőbb, s felolvasásom könnyebben megérthető legyen.

A *harmadiknak*: czíme: Liber Acceptorum et Expositorum Collegii Claudiopolit. S. I. in rebus A. 1742.

A *negyediknek* szintén ez évről: Liber Conventionum Servor. Collegii Claudiop. S. I. A. 1742—1743.

Ötödik Naplókönyv 1744—1745-ről az *elsőhöz* hasonló felosztással.

Hatodik » ily czím alatt: Liber Expositor. A. 1744—1754.

Hetedik egy Jegyzőkönyv, ily czím alatt: *Raplatura* pro P. Rectore ab 8. jul 1746—1752.

Nyolczadik szintén Jegyzőkönyv 1748-ból különféléről:

I. Vaj- és majorság tizedjövedelem a jószágokból.

II. A szegődöttek évi fizetései.

III. Vinczellérek fizetése az uradalom szőlőiben.

Kilenczedik Naplókönyv 1749—1752-ből czím nélkül, az *elsőhöz* hasonló beosztással.

Tizedik Naplókönyv 1751—1752-ből, melybe 1764-kiek is vannak beigtatva.

Tizennegyedik Naplókönyv 1754—1755-ből, az *elsőhöz* hasonló beosztással.

Tizenkettődik ily czímű könyv: Liber Conventionum Famulor. Coll. S. I. Colosvariens. Ao 1757.

Tizenharmadik Naplókönyv: Diarium Annor. 1759. 1760. 1761. az *elsőhöz* hasonló beosztással.

Tizennegyedik P. Szegedi magán j.-könyve kis 8-drétben.

Tizenötödik Hasonló Naplókönyv: Diarium anni 1761.

Tizenhatodik 1769-től 1772-ig többféle Jegyzőkönyvek együtt:

I. Konyhakönyvek.

II. Pinczemester j.-könyve.

III. Papirkiadási könyv.

IV. Tartozások könyve.

van, a Rector abba írt be mindent összehalmozva, nehezen áttekinthető, bajos benne a keresés, de adatai tanuságosak. A főbbeket megismertetem.

Elöl mindjárt föl van jegyezve, hogy gr. Haller Gáborné 1727. márcziusában férje halálakor sírhelyére fizetett 60 forintot, temetéseért oct. 7. ismét 60 frtot. Iskola építésért Griner urnak adott ki a Rector 3600 forintot. Utána mindjárt ez van: Seminariumnak vett fel 1000 frtot. E két tétel arra mutat, hogy az iskola szó alatt a Seminarium értetik, s az ekkor épült vagy végeztetett be.

1731-ről az van feljegyezve, hogy a gyógyszerház (*Apotheca*) építésére a kormányzó, gr. Kornis Zsigmond adott 500 frt s még ígért 600 frtot. 1733. a gyógyszerhárosnak (*Apothecarius*) útalványoztatott 157 m. frt.

E két tény arra mutat, hogy a jezsuita rend gyógyszerháza 1731. és 1732-ben épült, különben fizetések gyógyszerhárosa nem lett volna. Neve Durly József, később 1742. Reiter Kristóf József volt. Egy az 1742-ki *Napló* elején álló följegyzés szerint 1737-ben kezdték építtetni a k.-monostori nagy *gabna-csürt* (dézma-csür), a mihez az építő (*Aedilis*) kiszámítása szerint a következő anyagot szerezték meg: mész, kő, tölgyfa és gerenda, zsendely, nagyobb, kisebb cserép, homok, vas, ezek ára és a köművesi és ácsmunka, az anyag elszállítása egybeszámítva tett 1805 r. frt 16 krt. Több helyt nem levén említés téve erről — úgy látszik, a tervezést és anyagbeszerzést azonnal építkezés követte. Ez volt amaz ugynevezett monostori nagy *dézmacsür*, melynek helyén ma a gazdasági akadémia áll.

1727-ről és 1733-ról két érdekes följegyzés van: az *első* évben a *Parvistáktól* bevétellett könyvekért 2 frt 64 dr, a *máso-*

V. A mészáros följegyzése a kiszolgáltatott husról 1753—1758. közt.

VI. Cselédség létszámának kimutatása 1756. oct. 29.

Tizennyolczadik ily czím alatt van: Liber Oeconomiae 1768. P. Rectoris (P. Georg. Szegedi.)

Tizenkilencedik Rationes Templi.

Huszdik: a tímárnak adott yvers bőrökről s töle beszállított kidolgozottokról való kis 8-drét könyv, czím nélkül 1763-tól 1668-ig.

dikban a Rector Reigni György adott Nagy-Szombatban tanuló Tartza nevű erdélyi oláh alumnusnak a Szent-Albert Seminariumában Rajcsányi János typographia igazgató által 17 forintot 14 denárt.

E *Napló* legérdekesebb részei azok, melyek a jezsuita rendnek egész új névsorát tüntetik fel.

1728. említve van P. Theuer és Némethi.

1729. P. Kunics, a kinek Thesisei kinyomatásáért a Rector fizetett 3 frt 60 drt.

1729. P. Georgi Epigrammái kinyomatásáért vett be 12 frt.

Ugyan ez évben említettnek még: P. Körmendi, Rector, László, Gyalogi, Grueber, Bern, Patai, Földvári, Zódi, Kolosvári.

1732. apr. elé fordul P. Reviczki, Palkovics, Kis, Kolb.

1733. júliusban P. Jánosi, augustusban P. Dobner, septemberben P. Kőszegi.

1734. júniusban P. Gáll és Grueber. E hónapra ama bejegyzés figyelmet érdemel, hogy a Rector br. Aportól P. Gáll utján Tiszt. P. Timon részére átvett 5 r. frtot. Könyvért? vagy más ezímen? nincs feljegyezve.

1734. novemberben említettnek: P. Daróczi, Schott és Szalpek Mátyás.

1736. februárban P. Gallob Antal.

1737. januárban P. Crechenfeld.

1739. márcziusban a Convictus P. Regense Szabó Ferencz.

1739. aprilisban említve van P. Nedeczki.

1740. februárban a Convictus Regense P. Boros.

1740. augustusban előfordul P. Pataki.

1741. januárban P. Bojta, májusban P. Palkovics.

1742. aprilisben P. Reptali.

1743. januárban P. Schwandtner, deczemb. P. Okolicsányi Elek.

Ez adatok számos eddig nem ismert jezsuita létét s a rend nagy kiterjedtségét mutatják. Nem tűnik ki világosan: ki, hol volt alkalmazva? de az látszik, hogy az erdélyi tartományhoz tartoztak. fizetést innen kaptak s jezsuita iskolákban tanítottak vagy missziói kötelességeket teljesítettek. Főhivatásuk az ifjuság tanítása és a r. kath. vallásnak missió szónoklatok és térítések által terjesztése és megszilárdítása volt. Nehány közülök mint író is ismeretes, ilyenek: P. Osorius, Kunics, Georgi, Gyalogi, Timon, Rajcsányi, Daróczi, Szegedy. Mekkora volt létszámuk, a kik a kolozsvári Academiai Collegiumban, Convictusban és Seminariumban tanítottak, más tájékozó adatot nem találtam, mint a

*Refectorium Leltárát,*¹⁾ a miből az tűnik ki, hogy 1762-ben 28-an voltak. Ha a »*Provincia névsora*« című, az 1749—1792-ki *Napló* szerint, a Rector által az Academiai Collegium számára megvett könyv a lyceumi könyvtárban meg van, azt hiszem, abból a létszám biztosan megtudható; 1774. a rend feloszlatásakor a nagyszombati cs. kir. kamarai számvevőség márcz. 29-én kelt *hivatalos kimutatása* szerint a kolozsvári r. katolikus összes iskolák tanárai és tanítói 22-en voltak, a templom kincstárnokával és 3 prédikátorral (*Concionator*) 26-tan, elbocsátott jezsuita (Ex-jesuitu) 13.²⁾

Becses egyházi és műveltségtörténeti adatokat foglalnak magukban e *Napló*-k a Szentegyház (TEMPLUM) rovat alatt. Ezek hű képét tárják fel úgy a r. kath. istentisztelet külső formáinak, mint az egyház belső szerkezetének.

Az akadémiái templom fentartása s abban a szertartások külső fénye iránti gondoskodás a rend különös tiszte s fontos feladata volt. Erről több számadási jegyzőkönyv (*Rationes Templi*) maradt fenn, melyekbe a templom jövedelmei és kiadásai időről-időre följegyeztettek 1772-ig, a mikor a rend feloszolván: a könyvek is megszűntek. Ez adatokból egyfelől a r. katolikus híveknek az egyház iránt, másfelől a jezsuita rendnek az isteni tiszteletben való lelkes buzgósága tűnik ki.

¹⁾ A jezsuita-rend ebédlőjében (*Refectorium*) volt fellelhetők jegyzéke (*Specificatio*) 1762.

Teríték minden készletével 1.	Ón eczettartó 1.	Sótartó 12.
Ezettartó 8.	Cserép eczettartó 1.	Törli ruha az asztal megtisztítására 1.
Gyertyatartó és kop-pantó 9.	Pléh olajtartó 1.	Serte seprő seprésre 1.
Vasfogó 1.	Ón olajtartó 1.	Kis üveg tányérocská 4.
Boros kancsó 37.	Fa tál kézmosásra 1.	Közönséges üvegek 48.
Vizes kancsó 22.	Fa késtartó 2.	Tokaji bornak való 27.
Nagy vizes karafina 12.	Fa tányér üveg alá 3.	Sernek való nagyobb üveg 2.
Kisobb 9.	Nagy rézseber a kancsnak meghűtésére 1.	Az asztalra való eczet-és sótartó 8.
Óntál 6.	Kisobb a poharak mosására 1.	Koronás nagyobb üveg fedőjével 5.
Nagy kalán 4.	Óntányér 58.	
Kisobb 28.	Szalmából font a kerek asztalra 22.	
Kés, villa 28 pár.		
Vizes réz flaskó 2.		

²⁾ Látható az értekezés végén idézett *oklevélben*.

Már fennebb ismertettem nagyobb alapítványait; azokon kívül tétettek kisebb időlegesk is. Br. Henter Dávidné, gr. Petki Borbála 1769. végrendeletében hagyott 2000 frtot, oly módon, hogy az ő és szülői lelki üdvéért örök időközön át mise mondassék. Elfogadta a tartományi rendfőnök. Gróf Kornis István a végre, hogy a csudatevő szűz képe ünnepek alkalmával kivilágíttassék, viasz gyertyára 100 frtot, gróf Gyulaffi László ugyan e végre 200 r. frtot. Königsbergi gróf Mariani litaniával, vecsernyével és áldozattal tartandó 6 misére, a *Te Deum Laudamus* című himnus és *Miserere* kezdetű zsoltár nyomtatott és bekötött példányával együtt, adott Bécsben 25 frtot 14 drt. Ezekon kívül a templom jövedelmét tették a tőkék kamatai, a temetkezési helyek a kolozsmonostori apátsági templom czintermében és a harangozási díj.

A templom költségei háromfélék voltak: 1. papi ruhára s díszítésekre (*Ornatus*) valók; kék, zöld, veres szövetek, fejér selyem és arany prémek kasulákra, selyem övek, bársony borítékok antipendiumokra, zászlók, különböző színű zsinorok, palást, toga stb. 2. Az istenitisztelethez való kellékek: gyertyatartók, lámpák, s hozzájuk gyertya és olaj. 3. Zenészek, orgonista, orgona nyomó (*Calcantista*), 2 tanuló a napontai litaniákhoz, többek ministrálás végett, kápolna mester, kürtös, trombitás, egyháziak, sekrestyés, templomseprő, harangozó, órás. Minthogy a szép műének és orgonajáték az istenitisztelelet külső fényét emeli s a közönség kedélyére fölemelőleg hat: a Rectornak erre kiváló gondja volt. A templomhoz fizetéses karnagyot fogadott, zenészeket (*Musici*) és énekeseket vett fel, a karnagy igazgatta a zenekart (*chorus*), templomi zenét rendezett, gyerekeket tanított be egyházi és műénekekre. A külső zenészeknek lakást, élelmet és ruházatot a Rector adott. Egy 1756-ból fenmaradt *conventio* szerint ötön voltak, volt közöttük *discantista*, *altista*; kaptak naponta 1 kupa bort, 1 kupa sert. Egy 1746–1752-ki *Napló* szerint az *altistának* és *discantistának* tiszteletdíjt is adott a Rector; egy 1753-ki följegyzés szerint a Szent-András-napi és karácsoni éneklésért is fizetett nekik 8 r. frtot, a *Seminaristáknak*, a kik szintén énekeltek, 1 frt 25 drt. 1757-ben Kondrás András volt a karnagy, az orgonista Bauer József; 1758-ban deczember-

ben Neuhaus volt az egyik zenész, 1759. febr. Titkos Albert, 1759 --1761-ben Drusbeczki Antal. A templomi szolgálat és istenítészelet e nagy szervezete minden költségét az egyház és Rector fedezte, úgy, hogy a hívekre semmi teher ne háruljon, a mi őket a vallástól elidegenítse s a templomtól visszatartsa. Az emberi természethől következik s a tapasztalás igazolja, hogy a r. katolikus vallás híveinek nagy száma s a kebeléből való ritka kitérés, valamint más vallásuak gyakori átállása abban leli okát, mert ott a hívek az egyház fentartására semmit nem fizetnek.

Figyelmet érdemelnek e *Napló*-k papiros-malmot illető bejegyzései. Ez könnyítette a szegény sorsuak tanulását s a tanárok tudományos munkásságát és az irodalmat előmozdította. Heltai Gáspárnak már a XVI. században volt itt papirmalma, mely a művelődésnek és nemzeti irodalomnak másfél századon át nagy szolgálatot tett ez ország részben. E munkát K.-Monostoron most a jezsuita rend folytatta, ellátván papir-készítményével iskoláit, tiszteit, tanár tudósait és a vidéket.

A k.-monostori papirmalomban háromféle papiros készült:

I. *Iró: a)* jó minőségű. Ennek 3 foka volt: legnagyobb, közép-nagyságú, legkisebb, rizmájának ára 11, 10, 8 márjás.

b) középminőségű, ennek is három foka volt, ára 4, 6, 5 márjás.

c) alább való, ennek is három foka volt, ára 6, 5, 4 márjás.

II. *Nyomató papir*, nagy és közepes, rizmája 1 frt 25 kr, gyengébb 30 kr. Pappendecklinek való alku szerint.

III. *Ítató papir*, rizmája 1 frt.

IV. *Kemény papir*, (Pappendeckel) 1 forint 10 kr., kiválasztott selejtes 30 kr.

Egy 1754-iki Jegyzőkönyvből ¹⁾ kitetszik, hogy a papirkészletnek külön elárusítója volt (*Cartularius*), 1757-ben Tartz Mihály, 1767-ben --1774. Pruckmeser nevű egyén; kitűnik, hogy a Rector kiknek szokott papírt adatni, t. i. 1. a nyomdának könyvnyomtatáshoz, 2. a tanároknak és tanulóknak fizetésül és alamizsnaképpen, 3. a könyvkötőnek munkáihoz, 4. a rendtagoknak, 5. a templomnak és zenészeknek, 6. a provisoroknak és tisz-

¹⁾ *Verzeichniß, was in Papier der Kirche und denen Musicis gegeben wurde stb.*

teknek. A mi el nem kelt -- 7. eladatott, vagy -- 8. hitelre adott ki; az árak a szerint voltak megállapítva, amint fennebb említettem. A papirosmester időről-időre följegyezte: kinek mit adott ki? és végén összegezte s róla számadást készített.

Van még e *Napló*-kban három egybefüggő fontos kiadási rovat: a fűszer (AROMATA), a hús (CARNES), és bor (CELLARIA), a miből a rend konyhatartását ismerjük meg. A husnemün kezdve a j.-könyvekből kitűnik, hogy a konyhára marhahúst havonként 25 fonttól kezdve 99 fontig vettek, a legjobb részekből, a minők: a szűgy, tarja, bél- és vesepecsenye, fartó, tehéntölgy, ökörnyelv, borjúhús, bárány,¹⁾ verőmalacz, tojás stb. Majorságfélék voltak:²⁾ csirke, récze, liba, pulyka, (*urogallus*) kappan, a szárnyasok közül: galamb, rigó, vad kacsza, fácán, császármadár, különböző kis madarak, a vadak közül: nyul, őz, vaddisznó stb. A fűszerneműek szintoly nagy választékban voltak. Az 1710-ik év márcziusában ezek vétettek a konyhára: olaj, faolaj, lenolaj, citromalma, citromnedv vagy lé, szerecsen dió (*nuces myristicae* vagy *nuces macis*), szegfű, malozsaszőlő (*uva passa*), füge, mandola, kapornya = együtt 87 frt 51 dr. A *konyha-könyvekből* az tűnik ki, hogy egyszerre, nagyban szerezték be szükségletöket s egy része több hónapig is eltartott. Jóval gazdagabb volt a konyhára való beszerzés augustusban, különösebbek: a füstölt étkek, méz, mézeskalács, gyömbér, nádméz, asszúfüge, bors, fahéj, sáfrán, édes gyökér, capri, kávé, thea, piskóta. Egyebekkel együtt levén ezek vásárolva a konyhára: árak külön nincs összegezve. Előbb a *Napló*-kba igtatta be a Rector, majd külön jegyzékek készültek husról, serről, főzelékről, eczetről, olajról stb., később formasierű *konyha-könyvekké* lettek s azokba iratott bele: mi ment a konyhára? mi a Refectoriumba? stb. Könnyedén voltak szerkesztve, néha a napi vagy havi kiadások

1) Az 1762-ki *Hus-számadás* szerint azon évben a mészáros a Collegium részére 81 bárányt adott.

2) A *konyha-könyvekben* 1753—1758-ig külön helye volt az uradalom mészárosa följegyzéseinek: mennyi ökröt, borjut vett ő meg s vágott le az uradalomból? a rend szükségére mennyit szolgáltatott be? mennyi van még? stb. Az is itt van följegyezve: miféle és hány bört s mi áron adott el az uradalom javára?

összegezése nélkül, többnyire németül, konyhai irályljal, olykor elferdítve írta le a magyar szókat és neveket. Látszott, hogy a szakács német volt s nem tudott jól egy nyelvet is.

Kevesebb s nem oly választékos a borkiadás. A konyha-könyvekben a pinczemesternek is volt külön helye: ¹⁾ a hová beírta: mikor? mennyi bort húzott le? mennyit vegyített? miképen készítette el a hordókat einschlaggal? hány üveg vagy kupa bort adott ki a pinczéből házi szükségre? hány hordóval, hova adott el vagy elárúsításra melyik jószágba? — — — Volt vad, házi bor, az ugynevezett ordinare bor, asztali bor, kolozsvári, bácsi, monostori, hójai, károly-fejérvári bor, volt vett palaczkos bor, hordókban uj és ó-bor, piros és ürmös-bor, finom tokaji. A Refectoriumba hónaponként 3—6—10 kupa adatott ki. Az elkölt bor ezen csekély-voltát felvilágosítják az 1742-ki pinczejegyzék adatai, melyek szerint juniusban elkölt a Collegiumban 61 frt 60 kr ára ser, juliusban 68, octóberben 57 frt ára, a mi azt mutatja, hogy a rend tagjai inkább ez italt szerették, mint a bort.

A mire a rend úgy vágyott, s a minek jövedelméből oly sok hasznosnak létesítésére lön képes — ideje, hogy immár a kolozsmonostori uradalomnak gazdasági kezelő és munkaerejét megismertessem. Százat meghaladja a különböző szegődöttek létszáma, kiknek felfogadása, útasítása ellenőrzése, fegyelemben tartása s szükség esetében másokkal fölcserélése mind a Rector joga és kötelessége volt. Hátrább a tárgyalás rendén elő lesznek sorolva, itt csak érintem ²⁾ s aztán az uradalom munkaerejének ismertetésére térek át.

1765-ben *Monostoron* volt 6 jobbágy, 14 igás marhával, 62 zsellér, két napot szolgáló gyalogszeres 13, egy napot szolgáló özvegy 2, dologtehetetlen férfi 2, nő 5.

1768-ban *Kájántón* volt 28 jobbágy, 84 igás marhával, 14 zsellér 51 igás marhával szolgáló, 3 napot tevő gyalogszeres 10, ezeken kívül 3 más gyalogszeres, 6 lipitor, 2 özvegy.

Ugyan az évben *Bácsban* volt 17 jobbágy, 32 igás marhá-

¹⁾ *Specification des Weins, wie solcher von (Junio) vorgegeben worden.*

²⁾ A szegődöttek szerződésai a *lelet* fennebbi *negyedik* száma alatti kéziratí könyvben láthatók.

val, magyar zsellér, kik 12 igás marhával szolgálnak 7, oláh zsellér, kik 20 igás marhával szolgálnak, 17, hurubás 8.

Ugyan ez évben *Jegenyében* volt 14 jobbágy 40 ökörrrel, 32 tehénnel, 8 zsellér 24 ökörrrel, 4 tehénnel szolgált. ¹⁾

Ezeken kívül volt Kolozs-Monostoron 17 úgynevezett taxalista, a kik kisebb-nagyobb pénzüsszegeket fizettek s napszámot is tettek; így a 4-ik szám alatti, Pauer János, ki a régi iskolában lakott, gyertyáért fizetett 20 frt. Továbbá voltak nyári kaszás, arató, gyűjtő uzsorások, kukoricza földet bérlő uzsorások, feliben való kukoriczáért dolgozók; czédulások, kik együtt 142 napszámot tettek, monostori cigányok, kik 80 napot szolgáltak, bárány és kecske dézmáért napszámot tevők; ezenkívül bikabérben az egész falu 130 kalongya buzát volt köteles aratni, a szalmások szalmaért dolgoztak, a pénzes adósok szintén napszámmal fizték a kamatot stb. ²⁾

Volt az uradalomnak K.-Monostoron kőfaragója is, a ki állandóul a rendnek dolgozott s az uradalmi béres szekerek és jobbágyok szállították oda a köveket, a hol építettek. ³⁾

Nézzük a birtokot magát. Ennek kiterjedését s a gazdasági eredményt mutatják egyfelől a majorsági vetés és termés, másfelől a jobbágyoktól és zsellérektől járó dézmajövedelem. Szegedy György Rector fenemlített kézi Jegyzőkönyve ⁴⁾ tisztán és hitelesen kitünteti azt.

1759. őszi vetés :	K.-Monostoron	1264	v.	termés	1760. : 1764	kal.
» » »	Kájántón	517 ¹ / ₂	»	»	»	866 »
» » »	Bácsban	591	»	»	»	738 »
» » »	Jegenyében	201 ¹ / ₂	»	»	»	236 »
» » »	Bogártelken	481	»	»	»	300 »
		<hr/>				
		3055	v.			3904 kal.

¹⁾ Látható a fenn elősorolt *tizenmegyedik szám* alatti könyvben.

²⁾ Ezekről egy kis 4-edretű könyv van a *lelet*-ben ily cím alatt: Monostori Határhoz nyári munkások, kapások, aratók, gyűjtők stb. azoknak és más aprólékos adósságoknak *könyvecskéje*: ki, mivel tartozik? és hol, mennyit szolgált? Itten megíratott és feljegyeztetett az egész falusi embereknek biznyságul. Ao 1771. 16. júlustól kezdve.

³⁾ Erről is van cím nélküli Jegyzőkönyv; bele van írva: mikor? mely jobbágyok? mennyi követ s hova szállítottak?

⁴⁾ Látható a fenn elősorolt *tizenmegyedik szám* alatt.

1760. tav. vetés :	Bogártelkén:	árpa	51 $\frac{1}{2}$ v.	termés :	69 kal.
» » »	»	zab	123 »	»	140 »
» » »	»	köles	2 »	»	— »
» » »	Jegenyében:	buza	26 »	»	40 »
» » »	»	zab	63 »	»	— »
» » »	»	borsó	4 »	»	— »
» » »	»	lencse	1 »	»	— »
» » »	Bácsban:	buza	40 »	»	34 »
» » »	»	zab	52 »	»	45 »
» » »	»	árpa	28 »	»	5 buglya
» » »	Monostoron:	buza	174 »	»	336 kal.
				árpa	30 »
				zab	100 »
» » »	Kajántón:	buza	113 »	»	264 »
» » »	»	árpa	173 »	»	505 »
» » »	»	zab	172 »	»	142 »

1025 v. 1710 kal.

Dézma jövedelem :	Monostorról	ősz buza	70 kal.	17 kéve,
» »	Bácsból	» »	144 »	24 »
» »	Jegenyéből	» »	58 »	4 »
» »	Kajántóról	» »	71 »	3 »
» »	Tibureztelkeről (hatá- rát a jég elverte)	» »	— »	— »
			345 kal.	3 kéve.

Dézma jövedelem : tav. vetésből :	Monostorról	tav. búzából	27 kal.	6 kéve,
		zabból	3 »	2 »
» » » »	Bácsból	tav. búzából	17 »	25 »
» » » »	»	zabból	9 »	16 »
» » » »	»	árpából	3 »	23 »
» » » »	Jegenyéből	tav. búzából	19 »	60 »
» » » »	»	zabból	5 »	6 »
» » » »	Kajántóról	tav. búzából	100 »	2 »
» » » »	»	zabból	17 »	12 »
» » » »	»	árpából	4 »	19 »
» » » »	»	kenderből	13 »	— »
			217 kal.	27 kéve.

kukoricza

1761. őszi vetés :	termés :	tav. vetésből	termés :	majorsági :	tized :	
Bogártelkén	545 v.	643 k.,	buza 20 k.	2 kéve,	226 v.	275 v.
			zab 49 »	— »	— »	— »
			árpa 31 »	4 »	— »	— »
Jegenyében	220 »	180 »	» 37 »	46 »	— »	— »

kukoricza

1761. őszi vetés : termés :		tav. vetésből termés :		majorsági : tized :	
Bácsban	441 v. 366 k.,	buza	69 k. 18 kéve,	176 v.	67 v.
Kajántón	494 » 547 »	»	151 » — »	— »	— »
		zab	50 » — »	— »	— »
Monostoron 1050 » 694 »					
2754 v. 2730 k.,		455 k. 4 kéve,		402 v. 332 v.	

1761. tized őszi vetésből :		tavaszi buza vetésből :	
Monostor	68 kal. 1 véka,	24 kal.	3 kéve,
Bács	83 » 4 »	35 »	5 »
Bogártelke	64 » 16 »	12 »	14 »
Jegyenye	59 » 20 »	28 »	10 »
Kajántó	94 » 20 »	142 »	23 »
370 kal. 9 kéve,		242 kal. 23 kéve = együtt: 613'6.	

1763. őszi buza vetésből
termés :

tavaszi búzából termés :

	kal.	kéve,	kal.	kéve,	kal.	kéve,	kal.	kéve,
Monostoron	1576	3 ¹⁾	312	—	árpa 121	22	zab 101	16
Bácsban	457	1	192	—	»	—	» 55	15 ²⁾
Bogártelkén	606	18	3	9	»	—	» 101	8
Jegyenyében	168	11	79	9	» 20	—	» 41	5 ³⁾
Kajántón	380	2	647	1	» 333	—	» 256	15
3188		9	1203	28	474 12		555 29 ⁴⁾	

1763. jan. 1., nov. 30.

Vám a monostori malomból : őszi búzából		438 köből,
» » »	» tavasziból	34 »
» » »	» buza lisztből	139 »
» » »	» tavasziból	11 »
		632 köből.

1760. Bortermés : Asszupatakban	317 veder,
» » A sajtónál	119 »
» » Kőlcseri hegyben	197 »
» » Balta, (Hójában)	8 »
» » Czompolyban	244 »
» » Jegyenyében	102 »

1287 veder.

1) 1768. 1253 kal. és 13 kéve volt.

2) 1769. mindössze: 1283 kal. 29 kéve.

3) 1769. mindössze: 485 kal.

4) 1768. őszi és tavaszi, majorsági és dézma együtt 2470 kal. volt.

1769. 2851 kal.

1760. Tizedből: Hója	1030	veder, ¹⁾
» » a szászoktól ²⁾	587 $\frac{1}{2}$	»
együtt: 2904 $\frac{1}{2}$ veder.		

1761. az összes majorsági bortermés volt	738	veder,
» Hójai dézma	»	» 830 »
» Jegenyei	»	» 30 »
1598 veder.		

1761. *dézma tized* volt *Valkón* is: őszi buza 14 kéve, tavaszi buza 8 kal. 24 kéve, zab 18 $\frac{1}{2}$ kéve, virágos kender 1 kal. 5 kötés, magos kender 1 kal. 4 $\frac{1}{2}$ kötés.

1768. *Lóállomány*: 5 mén, 3—4 éves csikó 12, vénebb kancza 38, 4 éves 2, 3 éves 5, 2 éves csikó 7, 1 éves 4, idei 7 = 80 drb.

1768. *Marhadállomány*: Bácsban bika 2, 4 éves üsző 12, 3 éves 14, 2 éves 10, tehén 52 = 90 drb.

K.-Monostoron bika 3, igás ökör 61, másodéves tinó 3, egy éves 15, tehén 57, 2 és 1 éves üsző 38, = 177 drb.

Kajántón bika 5, vén tehén 13, tulok 2, borju 12, = 32 drb.
Összesen: 299 dr.

1768. *Juhállomány*: Kajántón vén herélt berbécs 88, egy éves 77, vén anyajuh 304, egy éves 96, gödölye 5, fias kecske 5, = 575 drb.

Monostoron ³⁾ vén herélt berbécs 61, idei 19, vén fejős juh 205, idei 59, kecske 3, = 347. drb.

1748. *Vajbevétel a tehenek és juhok után.*

1. Majorsági kezelésből: Bács, Bogártelke, Jegenye és Kajántó majorosaitól, úgy Tiburezből és K.-Monostorról olvasztott tehénvaj, Kajántó és Monostor-falvakból sósvaj, Monostorról friss vaj, Bácsból ajándék vaj = 510 kapa.

2. A jobbágyok tizedében (dézma) tyuk Bács, Bogártelke, Jegenye, Kajántó, Monostorfalvaktól a majorsági csibékkal együtt bejött 429 drb.

3. Majorsági pulyka és kakas a hat faluból	»	»	221	»
4. » liba a hat faluból	»	»	42	»
5. » récze (kacsa) a hat faluból	»	»	63	»
6. » és tizedben jött tojás a hat faluból	»	»	1082	»

1760. *Sertés állomány*: Jegenyében makkon öreg sertés 148, malacz 74, urasági apróstól 13, tisztartóé 8, bácsi öreg sertés 16 = 250 drb.

1761. volt: *Magyarországi kocza* 27, ártány 21, kan 3, malacz kocza 12, malacz ártány 14 = 77 drb.

¹⁾ 1768. 736 veder volt.

²⁾ 1762. Lekenczén volt 94 veder.

1769. » » 40 »

» Szelindeken » 40 »

³⁾ 1762. Bogártelkén volt 100 berke juh.

Erdélyi kocza 29, ártány 6, malacz kocza 9, ártány 15 = 59,
= 136 drb.

1761. nov. 8-án a *Méhállomány*: Jegenyében urasági 24 kas,
tized 1, = 25 k. Bogárteklén tizedből 2 k. Kájántón urasági 17 k. tized 3,
= 20 k. K.-Monostoron tizedből 3 k. Bácsban tizedből 1 k. = 26 k. 2 kupa.

1764. az udvarban volt élelmi készlet:

a pinczében	886	veder bor,
a kamrában	1000	font szalonna,
»	1300	» sajt,
»	754	» vaj,

a gabnásban Monostoron 230 köből buza, 130 köből kukoricza. Pénz
számadás alatt: 4846 frt. ¹⁾)

1763. évi pénztárkészlet láddában :

Császári arany	1000	= 4166 r. frt 40 kr.
Körmöczy arany	300	= 1260 » — »
Cs. és birodalmi forint		= 200 » — »
20 krosban		= 1100 » — »
Márjásban		= 1000 » — »
		<hr/>
		= 7726 r. frt 40 kr.
Készpénz a kamatokban	1711	» — »
		<hr/>
		= 9637 r. frt 40 kr. ²⁾)

Az uradalom birtokainak értéke meghatározására különösen a Szegedy Rector magán j.-könyvei a következő adatokat szolgáltatják.

Kolozs-Monostor jövedelme 1779 körül így állott :

a malomból jött be	1200	frt — kr,
gabonából	1500	» — »
serfözöböl	1500	» — »
fából	1000	» — »
vámból	462	» 30 »
makkoltatásból	50	» — »
mészárszékből	200	» — »
szénából	300	» — »
legelőből	200	» — »
téglaégetésből	500	» — »
a szőlőkől	200	» — »
bortizedből	350	» — »
		<hr/>
	7462	frt 30 kr.

¹⁾) E statistikai adatok az ismertetett *Napló*-kból s főleg P. Szegedy Gergely gazdasági könyveiből vannak véve.

²⁾) A számbavételkor kamathátralék volt 874 frt, a mi az előbbi összegből levonandó. P. Szegedy jegyzéséből.

Becsértéket nem határozott meg; de a birtok 100,000 frtra jövedelme alapján tehető.

Kájántó megér — mondja Szegedy — 50,000 forintot, hajt 300 frt, ezenkívül lehet csinálni 200 öl szénát, a mi megér 3000 frt, a buzatizedből eltartható a ménes, szarvas-marhát eltart 200-at; tartozik hozzá két praedium, 200 juhra való legelővel s szénatermőhelylyel, korcsmája kettő, egyik az országúton, másik a faluban; vannak nagy makkos erdői, 50 jobbágya, 25 zsellére, az épületek jók, 25 lóra van jó istállója, temploma elvétetett a kálvinistáktól; folyó vizen kívül sok gazdasági előnye van, vannak forrásvizei és tavai, melyekben csik is terem, Kolozsvárral való határegyenletlensége a befejezés pontján áll, a mit ha megnyer, telepíthet be más falut vagy egy nagy praediumot alkothat.

Ugyan Szegedy az összes jószágok évi jövedelmét és becsértékét így határozta meg.

K.-Monostor évi jöv.	6,600 frt,	értékét nem mondja meg,	lehet 100,000 frt,
<i>Kájántó</i>	» » 2,500 »	értéke	50,000 »
Bács	» » 1,610 »	»	30,000 »
Bogártelke	» » 1,400 »	»	25,000 »
Jegenye	» » 540 »	»	10,000 »
	12,650 frt,	értéke	235,000 frt.
tized	862 »		
	13,512 frt.		

Az uradalom levéltára rendelkezésemre állott könyvei s levelei szerint legkitünőbbben igazgatták annak birtokait a legelső és legutolsó Rector. Az elsőnek nevét a könyvekben fentartva nem láttam; fennmaradtak azonban administratív képességei, gyakorlati ügyessége és erélye nyomai és emlékei azokban a szervezeti intézkedésekben, melyeket ez alkotott, s melyek az uradalom kormányzásában végig irányadók voltak. Az utolsó P. Szegedy Gergely volt, aki hosszú időn át igazgatta azt, s az ő 1768-ki *Napló*-jából és jegyzőkönyveiből ismerjük meg az uradalom birtokállományát, a falut, jobbágjai és zsellérei számát és munkaerejét, a birtokok kiterjedését és termőképességét, azok fundus instructusait, a ló-, szarvasmarha- és juhállományt, a szegődöttek létszámát és kötelelességeit, a különböző jövedelmi

forrásokot, a külön és együttes jövedelmeket, az udvarban levő gabna- és élelem-készletig, sőt a pénztár állását is. Szegedyt tapasztalt és gyakorlati gazdának s rendkívül ügyes igazgatónak mutatják könyvei és katonás rövidségű intézkedései. Jelleme ismertetéseül közlök néhányat. Alakja ez volt:

»†

1. *Kájántói birónak adassék harisnya, czondra, s ha a csizmát is még ki nem vette, az is.* P. Rector, m. pr.«

»†

2. *Zalányinak a tavaji czondra posztót adja ki a Provisor.* P. Rector, m. pr.«

A plebánushoz így írt:

»†

3. *Ennek adjon atyaságod egy pár csizmát s írja fel.* P. Rector, m. pr.«

Pap János kedvelt Provisorához így:

»†

4. Domnie Pap János!

Hisce acceptis -- novum Inquilinum, collocet ad Domum posteriorem Teloniarü, eique assignet terras et foenilia ad Domum pertinentia. P. Rector, m. pr.«

Hogy a k.-monostori urad. kiterjedéséről és értékéről inkább meggyőződjek az olvasó, szükségesnek vélem a később M.-Vásárhelyt élt Szegedy Gergely volt jezsuita Rectornak Delpiny k.-monostori apáthoz és nagy-szebeni árvaházi igazgatóhoz 1776. decz. 15. intézett levele azon pontját ideiglatni, melyben annak jövő kezeléséről, esetleg haszonbérbe adásáról véleményét megírta. Feloszlattatván a rend 1771--1772-ben, ez uradalmat az erdélyi fiskus foglalta le és kezeltette; most a nevezett apátnak adatván át használatába, ez megkérdezte Szegedyt, mely áron látná haszonbérbe adandónak, vagy miként vélné kezelendőnek azt? a ki rá így válaszolt: »Úgy véli -- írja -- hogy a mint korábban is volt, a birtokok kezelését megtartva -- a ser és pálinkafőző, korcsma, mészárszék, malom, k.-monostori és bácsi vám, mind

három faluban a korcsmárlási jog, úgy szintén a fenesi korcsma és udvarház, szántók és kaszálók — a miért 200 frt várható — évi haszonbérét 6000 frtnál kevesebbre nem lehetne szabni, ezt is, oly feltétellel, hogy a bérlő tartozék a ser- és pálinkafőzéshez az árpát és búzát — ha eladni akarja — az uradalomtól venni. Kiadatván ezek e szerint: a fából, legelőből, szénából, mindenféle gabonából, borból, marhából — egyik évet a másikkal véve számításba — az apát 6000 frtnál sokkal többet fog bevenni, tehát 12,000 forintnál többet, ámbár a fiskus jövedelme csak 8—9000 frt volt, sőt ha Monostor betelepítették, 15,000 frtra is felmegy a jövedelem.

Itt összekapcsolhatom az 1608-ik évnek a jezsuita rendre nézve válságos történetét az 1776-ik év csak most megjelölt tényével. A törvény által a hazából kizárt és üldözött jezsuita rend maradványa a nemzeti fejedelmek elnézése folytán, a k.-monostori apátsági zárdában vonulván meg: száműzetésének e közel 100 éve alatt szűkölködés, alamizsnagyűjtés és kevés javainak okos használása által oly összeget takarított meg, hogy jogaiba visszahelyezése után rendi házait, iskoláit, templomait az egész országban mind visszaszerezte és helyreállította, újakat is építtetett és a szükségesekekkel ellátta, s fölöslegéből az eredetileg kath. alapítású k.-monostori uradalmat magához váltván: Rectorai által vezetett takarékos, egyszerű gazdálkodás által értékét és jövedelmét megháromszorozta. Aligha 30,000 frtnál többet adott érte, s im 70 év után 12,000 frtra volt bízvást számítható az évi jövedelem, mi aligha így történik, ha drága jószágigazgatók, jogügyszek és tisztartók kezelték volna. Itt van oka adva annak, hogy a jezsuita rend feloszlásakor az erdélyi tartomány vagyona 1.057,361 rfrt 13¹/₂ krt, évi jövedelme 38,429 rf. 41 krt tett. ¹⁾ Az alap a száműzetési évek alatt gyűjtött 110,861 frt tőke volt, a mi a rendet e tekintélyes anyagi jövedelemhez s később politikai befolyáshoz és sikereihez juttatta, újabb példában mutatván meg ama történeti igazságot: hogy a vagyonosság biztos út jóllétre és hatalomra. E történet tanulságul lehet azoknak, a kik jogért s

¹⁾ A kolozsvári jezsuita Collegium hivatalosan megállapított vagyonkimutatása 1774-ben: *Summarium Foundationum* — Lásd túl.

eszmékért küzdenek, nem csüggedésre, kitartásra és reményre. A jogot ideig-óráig el lehet nyomni, a nagy eszmék némaságra kényszeríthetők, de hogy az idők folyamában, a politika változásai és népek fejlődése által feltámadjon az első, új életre keljen az utolsó, s mindkettő kivívja létét, csak harcosai önbizalmától, erélyétől és bátorságától függ.

Juxta Pag. Nrus	<i>Summarium Foundationum</i>	Capitale		Unde sperandus annuus Proventus	
		Rh. fl.	xr.	Rh. fl.	xr.
15	Claudiopoli	293,146	15 ³ / ₄	11,238	37 ¹ / ₄
19	Cibinii	7,925	45 ³ / ₄	692	31
22	Carolinae	16,788	2 ¹ / ₄	831	46
25	Coronae	296	15 ¹ / ₂	12	—
27	M.-Vásárhelyini	8,095	23 ¹ / ₂	900	54
30	Udvarhelyini	20,616	13 ¹¹ / ₁₂	1,172	54 ¹ / ₂
	Summa Foundationum	346,868	59 ¹ / ₆	14,848	42 ³ / ₄
	Addita ex pag. 13. Substantia, ab ipsa suppressa Societate pro parte Fiscii Regii occupata, in . . .	710,492	13 ¹ / ₃	23,580	58 ¹ / ₄
	Facit Summa totalis ac universae occupatae et apprehensae Substantiae	1,057,361	13 ¹ / ₃	38,429	41

Per. Caes. Reg. Cameral. Exactoratum in M. Tranniae Principatu Cibinii, Die 29. Martii Anno 1774. Honorius Fichtel, Exactor. Zacharias Offner. V.-Exactor. Átvéve a *Kolozsvár Története* II. és III. kötetéhez tartozó OKLEVÉLTÁR 746—747. lapjairól.

JAKAB ELEK.